

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ЗНАТЬ В УКРАЇНІ

Галюк І.Б.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Досліджено теоретичні аспекти формування системи знань, яка є основою передумовою розвитку економіки на інноваційній основі. Проведено аналіз виконання даних умов в реаліях української економіки. Сформовано пропозиції щодо оптимізації умов перебігу інноваційного процесу, генерування знань та інноваційного розвитку.

Ключові слова: інтелектуальна економіка, інноваційне підприємництво, інноваційна активність, генерування знань, система знань.

Постановка проблеми. Практика сьогоденного господарювання доводить необхідність забезпечення інноваційного типу розвитку економіки як єдино вірного в умовах постійної зміни зовнішнього середовища, гіперконкуренції та необхідності миттєвої реакції на виклики ринку. Управління діяльністю окремих організацій чи держави в цілому повинно концентруватись на забезпеченні ефективності перебігу інноваційного процесу як визначального у забезпеченні не тільки простого «виживання» на ринку, але і як основної передумови прогресивного розвитку. Завданням сьогоденної економічної системи є перехід на рівень економіки знань, інтелектуальної економіки, економіки творчих смислів. А це вимагає принципово нових підходів до організації управління процесами розвитку в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Й. Шумпетер визначав новаторів-підприємців рушійною силою економічного зростання. Саме вони здатні перетворити нові ідеї в економічні результати [1]. Тобто розвиток економічний залежить від творчої складової підприємницької діяльності.

Питання інтелектуалізації економічних процесів з метою активізації інноваційного розвитку широко вивчається і аналізується науковцями сьогодення. У праці [2, с. 63] автор відмічає, що «інноваційна діяльність спрямована на накопичення інтелектуального потенціалу, який згодом повинен під впливом інноваційного підприємництва поєднатися з господарською діяльністю і в процесі комерціалізації інноваційного продукту отримати додаткову вартість».

У [3, с. 115] визначено, що в основі принципу економіки знань є знання та навчальна інформація, які слід розглядати як комерційні активи, інтелектуальні чи навчальні продукти і послуги, розповсюдження яких забезпечує отримання прибутку.

В праці [4] відмічено, що інноваційна економіка базується на інтелектуальному потенціалі і вимагає працівників нового класу, які здатні займатись такою складною працею як продукування нових знань з метою їх перетворення, розвитку і забезпечення виробництва інтелектомісткої продукції.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Питання забезпечення належних умов формування системи знань і процесу їх перетворення в інтелектомісткий продукт потребують додаткового вивчення внаслідок недостатньої уваги до їх вирішення на всіх рівнях управління.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз умов перебігу процесу формування знань в реаліях української економіки з метою формування пропозицій щодо їх покращення.

Виклад основного матеріалу. В українських реаліях «стартапи» інноваційного розвитку задекларовані у великій кількості документів, однак реальних зрушень у цьому плані ані статистичні

дані, ані практика сьогодення не демонструють. Розглянемо основні проблеми інноваційного розвитку, які представлені на різних рівнях, з позицій ефективної системи генерування знань:

1. Здатність до генерування нових ідей, нових знань може формуватись лише за умови високого рівня розвитку фундаментальної науки. У розвинених країнах світу рівень фінансування фундаментальних досліджень становить від 0,4-0,5% ВВП (Японія, США, Франція) до 0,8% ВВП (Швейцарія та Ізраїль). В Україні утримується стійка динаміка фінансування фундаментальної науки на рівні 0,2% ВВП. При цьому розподіл коштів має наступну структуру: 88,4% отримує академічний сектор, 10,1% – сектор вищої освіти, 1,5% – галузевий сектор [5]. Найбільший розмір фінансування отримує академічна наука, представники якої не приймають безпосередньої участі у вихованні молоді, що повинна стати рушійною силою науки та інновацій в майбутньому. Сектор вищої освіти, залишаючись фактично не залученим у новаторську діяльність, не в змозі забезпечити рівень навчання, який виховує спеціалістів нового зразка.

2. Здатність до трансформації фундаментальних знань у прикладні дослідження і розробки, які можуть бути представлені бізнес-структурам і використані ними, можлива лише за наявності дієвого механізму трансферу розробок. Світовий досвід доводить, що самим ефективним даний механізм є в межах інноваційних структур типу технопарків, де забезпечується інтегрована діяльність сфери науки, освіти і бізнесу. Саме тут має місце концентрація працівників інтелектуальної праці, здатних займатись творчим пошуком, ставити і знаходити відповіді на складні нетривіальні питання, які є викликом сьогодення.

3. Наявність попиту у бізнесі на нові розробки можлива лише за умови зростання рівня інтелектуалізації самого суспільства. На сьогоденній день рівень попиту на інновації вітчизняних підприємств характеризується низьким рівнем, причинами чого є, по-перше, фінансова неспроможність до використання нової технології, техніки тощо, по-друге, відсутність розуміння керівною ланкою необхідності інноваційного оновлення, по-третє, небажання інноваційних змін через складнощі, якими вони супроводжуються.

4. Стимулюючими чинниками до новаторської діяльності та комерціалізації її результатів є законодавчо закріплені інституційні умови діяльності, особливо у сфері захисту прав власності. Українська статистика подає інформацію про кількість поданих заявок на охоронні документи та кількість виданих охоронних документів. Однак, відсутніми є дані подальшого застосування цих документів. Як правило, вони так і залишаються формальним атрибутом результату творчої діяльності. Нові ідеї так і не знаходять практичного втілення через

складність самого механізму «стиковки» виробничої і наукової сфер.

Очікуваного результату від функціонування структур інтеграції виробничої, наукової та освітньої сфер – технопарків, Україна поки що не отримала. Однак, власне за цими структурами інноваційне майбутнє. Ці структури повинні виступати осередком генерування нових знань.

Для забезпечення повноцінного процесу генерування нових знань можна виділити наступні умови: 1) розуміння керівництвом організації необхідності інноваційного розвитку як основної умови виживання і лідерства в ринковому середовищі; 2) наявність людей, які займаються пошуком нових ідей, генерують нові знання та можуть мислити креативно; 3) наявність умов, за яких нові ідеї та знання можуть з'являтися та впроваджуватись в життя.

Проаналізуємо виконання названих вище умов генерування нових знань в Україні.

Розуміння керівництвом необхідності інноваційного розвитку передбачає не лише розуміння вигод, які отримуються в результаті діяльності, але і розуміння яким чином цього досягти, максимізуючи ефективний результат і нарощуючи інноваційний потенціал організації загалом. «Інноваційність не формується по команді» [6], для

цього слід будувати інноваційно зрілу організацію, для якої «стійка інновація» – це норма поточної роботи. Звичайно, дане твердження стосується як окремої організації, так і держави загалом. Не достатньо лише декларативно фіксувати прагнення інноваційного розвитку у великій кількості документів, необхідно формувати дієві механізми активізації інноваційної діяльності шляхом сприяння притоку наукових кадрів, стимулювання бізнес-середовища до продукування і використання інновацій, формування осередків інтелектуальної активності – інноваційних структур. На рівні організації наявність такого розуміння – це перший крок до успіху.

Для інноваційної економіки принципово важливим є людський фактор. Щодо фахівців, які займаються пошуком нових ідей, генерують нові знання та можуть мислити креативно, то за даними Держкомстату до даного класу працівників можна віднести виконавців наукових та науково-технічних робіт і дослідників (табл. 1).

Незважаючи на коливання кількості фахівців, що займаються науковими та науково-технічними дослідженнями, по роках, для більшості країн СНД спостерігається позитивна динаміка збільшення кількості відповідних працівників у 2012 р.

Таблиця 1
Чисельність фахівців, що виконують наукові та науково-технічні розробки в країнах СНД за період 2000-2012 р.р.

Країна	Чисельність фахівців, тис. чол. / «+» - збільшення показника, «-» - зменшення показника				
	2000 рік	2005 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік
Азербайджан	11,6	13,4/+1,8	12,9/-0,5	13,9/+1	17,6/+3,7
Білорусь	5	5,4/+0,4	5,5/+0,1	21,9/+16,4	21,5/-0,4
Вірменія	22,3	20,4/-1,9	22,1/+1,7	4,7/-17,4	4,4/-0,3
Казахстан	10,2	13,2/+3	11,9/-1,3	12,6/+0,7	14,8/+2,2
Киргизія	2,3	2,4/+0,1	2,2/-0,2	2,5/+0,3	2,6/+0,1
Молдова	4,1	2,9/-1,2	3,6/+0,7	3,6/0	3,6/0
Російська Федерація	501,1	457,1/-44	428,2/-28,9	436,4/+8,2	431,5/+5,1
Таджикистан	2,3	2,5/+0,2	2,1/-0,4	1,9/-0,2	2,6/+0,7
Україна	120,8	105,5/-15,3	89,6/-15,9	85/-4,6	82,0/-3,0

Джерело: розроблено автором на основі [7]

Таблиця 2

Чисельність виконавців наукових та науково-технічних робіт та дослідників на 1000 осіб зайнятого населення за період 2000-2012 р.р.

Країна	Виконавці наукових та науково-технічних робіт на 1000 осіб зайнятого населення / місце країни в загальному переліку (кількість у переліку)						Дослідники на 1000 осіб зайнятого населення / місце країни в загальному переліку (кількість у переліку)					
	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2005	2008	2009	2010	2011	2012
ЄС 27	15,1/2	16,4/2	16,8/3	-	-	-	8,9/4	10,2/3	10,7/4	-	-	-
Болгарія	6,3/12	0,6/12	6,8/11	-	-	-	4,0/10	4,0/10	4,5/11	-	-	-
Естонія	13,1/5	14,7/4	16,6/4	-	-	-	10,4/2	14,0/1	12,5/2	-	-	-
Іспанія	14,9/3	17,4/1	19,0/2	-	-	-	9,5/3	10,7/2	11,7/3	-	-	-
Латвія	9,2/9	9,5/8	9,3/9	-	-	-	5,6/8	6,6/8	6,4/9	-	-	-
Литва	11,1/7	12,2/5	13,0/7	-	-	-	8,1/5	8,9/4	9,8/5	-	-	-
Німеччина	18,4/1	-	19,1/1	-	-	-	11,1/1	-	12,6/1	-	-	-
Польща	8,7/10	7,6/9	7,6/10	-	-	-	6,9/7	6,2/9	6,2/10	-	-	-
Румунія	4,5/13	4,6/11	4,6/13	-	-	-	3,2/11	3,3/12	3,3/13	-	-	-
Словаччина	10,1/8	9,7/7	10,7/8	12,1/2	-	-	7,9/6	8,1/7	9,2/7	10,4/1	-	-
Угорщина	12,7/6	13,0/6	13,9/6	-	-	-	8,1/5	8,7/6	9,3/6	-	-	-
Чеська Республіка	13,7/4	14,9/3	15,4/5	15,9/1	-	-	7,9/6	8,8/5	8,7/8	8,9/2	-	-
Україна	6,7/11(13)	5,8/10(13)	5,9/12(13)	5,7/3(3)	5,4	5,2	4,1/9(11)	3,7/11(12)	3,8/12(13)	3,6/3(3)	3,5	3,4

Джерело: розроблено автором на основі [7]

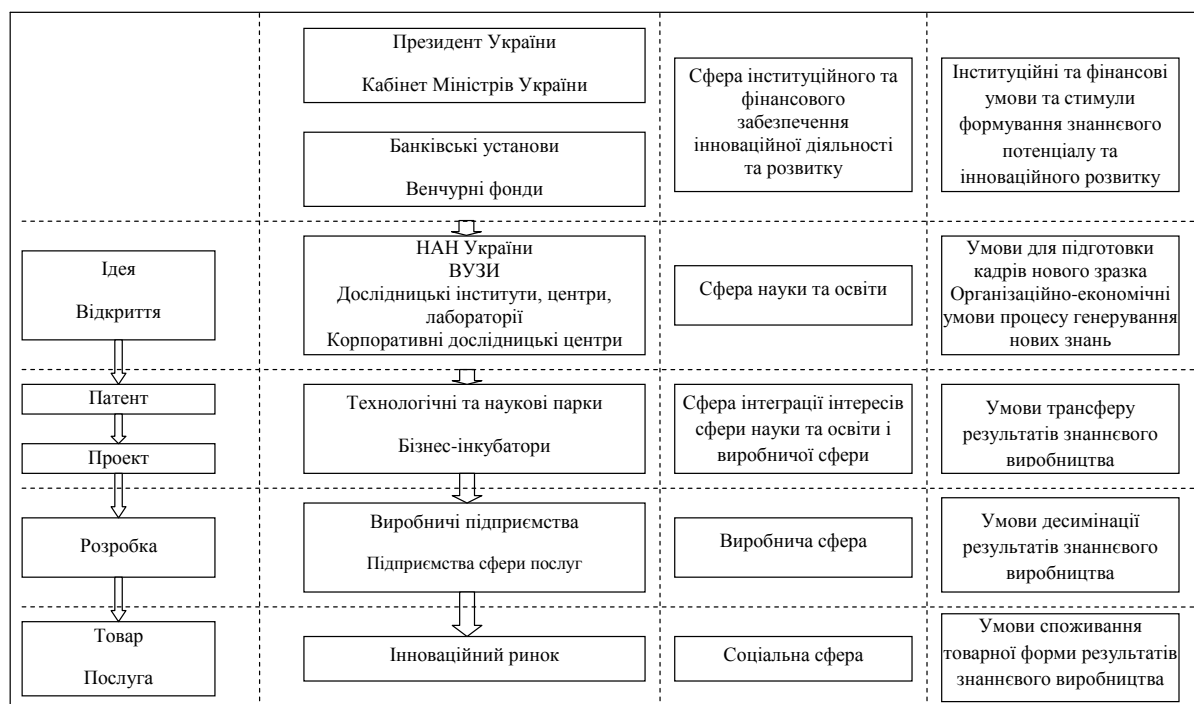

Рис. 1. Забезпечення умов перебігу інноваційного процесу, генерування знань та інноваційного розвитку

Джерело: розроблено автором

Для України, на жаль, такої тенденції не прослідковується. Навпаки, має місце постійне зменшення кількості фахівців, які займаються у науково-дослідницькій сфері.

Місце України серед європейських країн за показниками кількості виконавців наукових та науково-технічних робіт і дослідників на 1000 осіб зайнятого населення теж займає останні позиції (табл. 2).

Такі тенденції свідчать про значну втрату наукового потенціалу України, зменшення людського інноваційного ресурсу, відставання нашої держави від розвинених країн, наявність проблем у питаннях залучення науково-дослідницьких кадрів.

Щодо умов, за яких нові ідеї та знання можуть з'являтися та впроваджуватись в життя, то в даному аспекті теж є складнощі. На теоретичному рівні виділяють три аспекти стимулювання появи нових знань: матеріальний, моральний та емоційний. В реаліях України дослідження моральних і емоційних аспектів стимулювання інноваційної діяльності не проводиться. Офіційна статистика дозволяє проаналізувати тільки матеріальні, які представлені обсягами фінансування і демонструють дефіцит необхідних коштів.

У [8] визначено наступні проблеми функціонування НАН України, яка за своїм основним призначенням повинна слугувати осередком знаннєво-продуруючої активності в тому числі і кадрового характеру: 1) недотримання законодавчо визначених обсягів фінансування наукової сфери; 2) відсутність коштів для впровадження закінчених розробок; 3) низький рівень затрат на одного науковця,

що знижує конкурентоспроможність Академії на ринку наукової праці та поступово зумовлює: втрату перспективних кадрів та продовження їх відпливу за кордон та інші сфери діяльності; швидке старіння парку приладів та загальну деградацію матеріально-технічної бази науки; 4) низький рівень соціальної підтримки вчених, зниження престижу наукової праці в суспільстві; 5) відсутність належної державної підтримки молодих вчених, що призводить до порушення вікового балансу серед наукових співробітників у бік науковців старшого віку; 6) низька інноваційна активність виробничої сфери, низький попит на результати наукових досліджень і розробок Академії тощо.

Бачимо, що проблеми матеріального стимулювання наукових кадрів є очевидними. Без їхнього вирішення не доводиться говорити про моральні та емоційні аспекти мотивації. Не підкріплений фінансовою винагородою науковий ентузіазм поступово затухає, що призводить до інтелектуального та емоційного виснаження.

Висновки і пропозиції. Втрата Україною значної частки наукових працівників, які можуть виступати генераторами знань, та тенденції постійного недофінансування фундаментальної науки свідчать про недосконалість стимулюючої складової системи управління інноваційних розвитком. На всіх рівнях управління повного перегляду потребує система управління інноваційним розвитком з метою зміщення акцентів на забезпечення належних умов для нарощування знаннєвого потенціалу та активізації інноваційної діяльності (рис. 1).

Список літератури:

1. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1983. – 455 с.
2. Бутнік-Сіверський О. Інноватика та інтелектуальна економіка (теоретико-методичний аспект) / О. Бутнік-Сіверський // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2008. – № 1. – С. 63-77.
3. Інтелектуальна власність в основі формування інноваційної економіки України: проблеми законодавчого забезпечення і державного регулювання / [авт.-упоряд.: Г. А. Андрощук]; за заг. ред. проф. В. І. Полохала. – К.: Парлам. вид-во, 2010. – 384 с.

4. Петренко В. П. Управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах [Наукова монографія] / В. П. Петренко. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. – 352 с.
5. Стан розвитку науки і техніки, результати науково-технічної, наукової, інноваційної діяльності, трансферу технологій за 2012 рік. Аналітична довідка. – К., 2013. – 216 с.
6. Инновационность не формируется по команде. [Электронный ресурс] – режим доступа: <http://www.kommersant.ru/doc/2442896>
7. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2013. – 287 с.
8. Концепція розвитку НАН України на 2014-2023рр. Проект. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.nas.gov.ua/text/./konserciya_www.pdf

Галюк І.Б.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

РАЗВИТИЕ СИСТЕМЫ ЗНАНИЙ В УКРАИНЕ

Аннотация

Исследованы теоретические аспекты формирования системы знаний, которая является основной предпосылкой развития экономики на инновационной основе. Проведен анализ выполнения данных условий в реалиях украинской экономики. Сформированы предложения по оптимизации условий протекания инновационного процесса, генерирования знаний и инновационного развития.

Ключевые слова: интеллектуальная экономика, инновационное предпринимательство, инновационная активность, генерирование знаний, система знаний.

Galyuk I.B.

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

DEVELOPMENT OF KNOWLEDGE SYSTEM IN UKRAINE

Summary

The theoretical aspects of the system of knowledge, which is the main precondition of economic development based on innovation are considered. The performance data in terms of the realities of Ukrainian economy are analyzed. The suggestions for optimizing flow conditions of the innovation process, knowledge generation and innovation are formed.

Keywords: knowledge economy, innovation entrepreneurship, innovation activity, knowledge generation, knowledge system.

УДК 658.6/8:339.137.2

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Гачечіладзе Е.В., Стеценко М.О.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»

У статті розглянуто сутність конкуренції, подано основні підходи до її визначення. Розкрито та удосконалено поняття «конкурентоспроможність підприємства». Виокремлено основні чотири види конкурентних переваг, які можуть бути критеріями ефективності підприємства.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність підприємства, конкурентні переваги, ефективність, стратегія.

Постановка проблеми. Ринкові реформи в Україні передбачають структурну перебудову економіки шляхом становлення і розвитку конкурентного середовища. Це може бути досягнуто за умови всебічного розвитку підприємств, посиленні їхньої конкурентоспроможності.

У системі управління конкурентоспроможністю підприємств особлива увага приділяється вивченню конкурентних сил, що діють на ринку. Метою ефективного управління підприємством є забезпечення протидії конкурентним силам і впливу підприємства на них, що орієнтує на свободу дій на ринку. Тому робота зі створення і реалізації конкурентних

переваг для підприємства є найбільш важливою, у результаті якої підприємство одержить основу стратегічної орієнтації на ринку і можливість прийняття ефективних управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження теоретичних основ і принципів конкуренції висвітлені у працях зарубіжних вчених: Г. Азоева, І. Ансоффа, С. Брю, А. Градова, Г. Кіпермана, К. Макконнела, А. Маршала, К. Рожкова, М. Портера, Н. Перцовського, А. Сміта, І. Спірідонова, Р. Фатхутдінова, Т. Юр'євої та інших.

Окремі питання управління конкурентоспроможністю розглядаються в роботах українських